

A közművelődés a népművészet szolgálatában

Kerek évfordulók a szakmában és a magánéletben – Interjú Pál Miklósnéval

Pál Miklósné – vagy, ahogy mindenki ismeri, Anci – bizton-
sággal kijelenthető, hogy országos
szinten is meghatározó ember, ha
népművészetről, főként, ha népi
kézművességről, ezzel kapcsolatos
értékekről, hagyományőrzésről,
átörökítésről beszélünk. Fárad-
hatatlanul tevékenykedik a Békés
Megyei Népművészeti Egyesület
és a Népművészeti Egyesületek
Szövetségének elnökeként. Tudása,
felhalmozott tapasztalatai, elköte-
lezettsége mintaértékű, nemcsak a
tárgykörben, de a közösségi műve-
lődés teljes vertikumát felölelően.
Szakmai életútja rendkívül gazdag,
keze alatt számos népművelő ta-
nulta meg a szakma alapjait, velük
tudását, tapasztalatait mindenkor
megosztotta, s megosztja ma is. Mi
magunk is Anci „tanítványaként”
sajátítottuk el a közösségi művelő-
dés, a kultúráközvetítés általános
fortélyait, s napjainkra mindket-
ten igyekszünk minél inkább érte-
ni, érezni azt a közeget, amit népi
kézművességnek nevezünk. Az in-
terjúban Ancival a család, a mun-
ka, a hagyomány és a népművészet
kontextusairól beszélgettünk.

– *Térjünk egy kicsit vissza a
múltba, mesélj nekünk a gyermek-
korodról. Honnan gyökerezik a nép-
művészet iránti szereteted?*

– Én még éltem, megéltem a
népművészetet. Abban a korban
voltam gyerek Verpeléten, a szü-
lőfalumban, amikor a hagyomá-
nyok, a szokások még jelen voltak
a mindennapjainkban. Ha egy pél-
dát mondhatok, most közeledik a
húsvét, ilyenkor nekünk teljesen
természetes volt, hogy természetes
alapanyagokkal hozzákezdünk a
tojásokat festeni – lila- és vörös-
hagymahéjjal –, s ezzel vártuk a
locsolkodókat. Minden nagy ünne-
pet a régi szokásoknak megfelelően
éltünk meg. A családi összejöve-
teken természetesen előkerült
valami zeneszerszám – citera vagy
harmonika – és együtt énekeltünk,
elsősorban népdalokat. A szüleim
és többen a családból mezőgaz-
dasággal foglalkoztak, így télen az
időt – mai szóval élve – kézmű-
veskedéssel töltöttük el. Nagypám
bútorokat faragott, anyukám varrt,
hímzett, a szövőszéken rongysző-
nyegeket, vászonzsákokat készítet-
tünk. Én is gyakorta ott ültem és

belekotnyeskedtem a szövésbe.
Gyakorlatilag mivel én még megél-
tem, így a későbbiekben szervesen
örökíttem át a népi kézművesség
bizonyos elemeit.

– *Úgy érzed, hogy ezek a gyöke-
rek befolyásolták a pályádat?*

– 1969. szeptember 19-én
mondtam ki a boldogító igent, és
a férjem révén – aki népművelő
volt – október 1-jén kezdtem el
dolgozni a Békés Megyei Műve-
lődési Központban. A későbbiek-
ben itt a legkülönbözőbb munka-
köröket töltöttem be a munkám
során. Falusi leányként kerültem

Kézműves játszóház

a városi miliőbe, az értelmiségi létbe. A népi kézművességgel először 1972-ben kerültem kapcsolatba, ekkor szerveztük meg az első C kategóriás hímző tanfolyamot. Ez volt az a pillanat, amikor azt éreztem, hogy ez az én közegem. Meggyőződésem, hogy azon a területen tud az ember a legjobban teljesíteni, amit szeret, ahol otthon érzi magát. Beleadtam apait-anyait, hogy ezt a területet felvirágoztassam. Továbbképzési előadónak mindig olyan emberekkel vettem magam körül, akik jól ismerték az adott szakterületet, nekem „csak” az volt a dolgom, hogy szervezőként segítsen a munkát, s hogy közösséget teremtsen. A magam 20 évével, a 150 centis termetemmel a kézművesek gyakran csak akkor figyeltek rám, ha felálltam egy székre és elkiáltottam magam: „Mindent letesztek a kezetekből!” Innen kezdődött minden, majd egyre inkább kezdett terebélyesedni a mozgalom, népművészeti napokat szerveztünk Mezőkovácsházán, amely a népművészet bázisközpontja volt. Egyre jobban szaporodtunk, a hímzők mellett megjelentek a fafaragók, a szövők. A képzesek mellett elkezdtek szervezni a nyári népművészeti táborokat, ahol az első évben még csak 18-an voltak, majd évről évre többen lettek. Most már évek óta rendszeresen több mint 300 résztvevője van a táborainknak.

– *Hogyan kezdődött a civil szerepvállalásod?*

– A rendszerváltást követően a Békés Megyei Művelődési Központ struktúráját átszervezték, jelentősen lecsökkent a létszámunk, az intézmény tevékenységében csak a megyei feladatellátás maradt. Általános igazgatóhelyettesként kértem, hogy a népi kézművességgel foglalkozhassak. Ekkor már a Népművelési Intézetben Bánszki Pál, Borbély Jolán, Péterfi László kezdeményezésére az országban sorra kezdtek megalakulni a népművészeti egyesületek. Mi is úgy éreztük Békés megyében, hogy itt az ideje, hogy létrejöjjön a Békés Megyei Népművészeti Egyesület, amelynek

alapítói – Kovács Géza, fafaragó, Ledzényi Pálné (Jutka néni), hímző – felkérték, hogy legyek a szervezet elnöke. Így lettem én 1990-től az egyesület vezetője, Jutka néni a titkára. A Békés Megyei Művelődési Központ, mint szakmai műhely, azzal a szellemiséggel működött, hogy az állam által biztosított infrastruktúrával ernyőszerzetként összegyűjtse maga köré a megyei hatókörű civil szervezeteket. Így a holdudvarunkban majd 15 szervezet volt, többek között a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesülete, a Békés Megyei Drámapedagógiáért Alapítvány, a megyei honismereti egyesület és még sorolhatnám. Tulajdonképpen ez a rendszer úgy működött, hogy nem mi népművelők mondtuk meg, hogy mit kell csinálni, hanem azok, akikért dolgoztunk.

– *Hogyan lettél a Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnöke?*

– Miután 1990-ben létrejött a Békés Megyei Népművészeti Egyesület, 2 év múlva egy szege-di közgyűlésen odajött hozzám a Népművészeti Egyesületek Szövetségének (NESZ) akkori titkára, és felkért, hogy vállaljak jelöltséget a vezetőségben. Egy jó ideig al-

Nyári tábor 2017

nők voltam, 16 éve pedig elnöki pozíciót töltök be. A közművelődési tevékenységemben soha nem voltam egyedül, mindig közösség vett körül, és én magam is mindig arra törekedtem, hogy közösséggé kovácsoljam a körülöttem lévőket, úgynevezett nagycsaládot hozzak létre. A faluban hála istennek nagy rokonságom volt, a nagyszüleim 5-6-an voltak testvérek, és ennek a nagycsaládnak a szeme állandóan figyelt engem. Ennek persze voltak hátrányai is, mert nem lehetett elbújni, hiszen mindig szem előtt voltam, de ennek a megtartó ereje, ez a szociális háló biztos tartást nyújtott számomra. A mi közösségi nagycsaládunkban – a Békés Megyei Népművészeti Egyesületben – is megvan ez a háló, hiszen kialakult egy közösségi munkakultúra, egy normarendszer, amely egy közösen alkotott stratégia mentén visz bennünket a céljaink elérése felé. Úgy gondolom, hogy a NESZ a népi tárgykultúra legmeghatározóbb szervezete hazánkban, hiszen több mint négyezer tagot tömörít. A NESZ tagszervezeteinek összefogásával az elmúlt években több nagyívű, sikeres programot valósítottunk meg. Hiszem azt, hogy a Népművészeti Egyesületek Szövetségében is sikerült egy nagy-

Körös-völgyi Sokadalom

családot létrehozni, ami behalózza Magyarországot és a határon túli magyar területeket is.

– *Számodra ez munka, vagy inkább szerelem?*

– Egyértelműen szerelem. Valahol belülről hajt valami, de nem én gondolom ki a dolgokat. A népművelőnek nincs egy előre leírt tematikája, hogy mit kell csinálnia. Azt állítom, hogy van egy antenna, amit kidugok a fejemből, veszem a körülöttem lévő társadalom jeleit, és a feladat ennek az áttranszformálása közművelődési formarendszerré. Mindig azt érzékelem, hogy még van feladatom, hogy ezt vagy

azt még meg kell tennem. Az életet jelenti, imádom csinálni, nem is veszem észre, hogy elfáradok benne. Hiszen olyan sokat kaptam és kapok ma is ettől a közösségektől, az energiájukból, annyi sok sikerélmény ér, hogy mindez megállíthatatlanul képes az újabb és újabb kihívások felé repíteni.

– *Számodra ez az év a kerek évfordulók éve. Mesélnél nekünk erről?*

– 50 évvel ezelőtt érkeztem Békéscsabára, és idén lesz az 50. házassági évfordulóm. 50 éve megszokás nélkül dolgozom a közművelődésben. Sok új dolog született 20-30 évvel ezelőtt a munkám során. 30 éves a békéscsabai népművészeti tábor és 20. jubileumát ünnepeljük ebben az évben a gyulai komplex népművészeti fesztiválunknak, amelynek lánykori neve Millenniumi Sokadalom volt, 2002-től Körös-völgyi Sokadalom néven ismert.

– *Az elmúlt 50 évben vannak-e olyan meghatározó emberek, akik a népművészet iránti kötődésedet tovább erősítették?*

– A sokból nehéz kiemelni. Ilyen volt a már említett Ledzényi mama, Bánszki Pál, Borbély Jolán vagy Makovecz Imre. De hogy az itthoniakról se feledkezzek meg, mindig, a mai napig is számíthatok Dr. Illés

Megyenap 2016

Károlyné fáradhatatlan aktivitására, ötleteire, kreativitására. Talán a legnagyobb hatással rám Borbély Joli néni volt, aki mögött egy olyan paraszti kultúrából származó értékrend volt, a maga segítőkészségével, egyenességével, tisztességével, őszinteségével, természetességével, ami nekem példát mutatott. Bármikor mehettem hozzá tanácsért, rengeteget tanultam tőle. Mindent elkövetett annak érdekében a 60-as, 70-es években, hogy ez a terület a reneszánszát élje.

– *Soha nem érezted annak hátrányát, hogy te magad nem vagy alkotó?*

– Tudomásul vettem, hogy nekem van egy szakmám. Ez az összefogás, a közvetítés, a folyamatok megszervezése, és ezt nem tehetem anélkül, hogy az adott téma szakembere ott ne legyen mellettem. Ez két teljesen egyenrangú, mellérendelt szerepkör, s mindkettőre nagy szükség van. Ők adják a szakmai tudást, én a menedzsment folyamatot, a kettő kiválóan kiegészíti egymást. Például a békéscsabai Szólótánc Fesztiválokat Born Miklóssal, majd később a Mlinár Pállal szerveztem, a Nemzetközi Bábifestiválhoz Lenkefi Konrád adta a szakmaiságot.

– *Véleményed szerint hogy változott az emberek viszonyulása az elmúlt évtizedek során a hagyományápoláshoz, hagyományörzéshez? Látsz-e generációs különbségeket ebben?*

– Rengeteget változott. Úgy gondolom, hogy az 1960-as évek végén a falvakban még a hagyományok, szokások sokkal merevbbek voltak. Majd ez a merevség kezdett egyre inkább lazulni és a 80-as, 90-es években már egyfajta eltávolodás, hátat fordítás volt tapasztalható. Ahogy egyre inkább belemélyedtem a népművészetbe, úgy láttam meg azt, hogy milyen értéket jelen az emberek számára a hagyomány. Nagyjából 2000-tól érzem azt, hogy ebben a borzasztóan felgyorsult világban egyre inkább szükségét érzik az emberek valamiféle stabilitásnak. Ilyen fix pontot jelent a család, amely olyan cölöpökön nyugszik, amikbe bele lehet kapaszkodni, s ahogy egyre inkább felszínre jönnek a családi normák és szokások, ez jóérzéssel tölti el az embereket. Emellett hiszem, hogy minden közösség létrehozza a saját szokásrendszerét, ezáltal maga a közösség is hatással van az egyénre a hagyományörzés tekintetében. A 70-es években, Békes megyében gomba módra jöttek

létre hímző szakkörök, közel 80 asszony vezetett szakkört ebben az időben. A képzési program nemcsak a hímzés tudásának átadásáról szólt, hanem kiterjedt a szokásokra, az értékrendre, a paraszti kultúra filozófiájára is. Amikor 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet a Népművészeti Egyesületek Szövetségével közösen elindította az Újra öltünk, örökítünk programot, szintén ennek az eszmeiségnek az átörökítésére törekedtünk.

– *Most is újabb közös akcióba kezdett a Nemzeti Művelődési Intézet és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége. Mit mondanál el erről?*

– A paraszti közösségi társadalomban senki nem maradt egyedül, mindig voltak segítők. A világ legtermészetesebb dolga volt, hogy amikor egy asszony gyermeket hozott világra a körülötte lévők segítettek neki. Már serdülőkorban kiválasztódtak a komaasszonyok, komák, ez volt a fehérvasárnapi szokás. Ők voltak az elsők, aki a gyermekáldás követően megpróbálták az asszony feladatait átvenni a háztartásban, amíg az állapota miatt erre szükség volt, de természetesen az egész család besegített. Még emlékszem rá, hogy 14 éves voltam az öcsém születésekor, és akkor a nagycsalád tagjai két héten keresztül hozták a finom ételeket, takarítottak, mostak, vasaltak, állatot gondoztak. Az egész család számára örömműnnp volt a gyermek érkezése. A Nemzeti Művelődési Intézet ötlete alapján indult útjára a Komatál Program Kárpát-medencei alkotó pályázat, azzal a céllal, hogy hozzuk vissza ezt a szép magyar szokást, ezt az ünnepet. Pecsételődjön ez meg olyan szép tárgyakkal, ami az étel hordására, az étel fogyasztására, vagy éppen terítésre alkalmas. Ez egy rendhagyó pályázat, amelyben egy szokás felelevenítéséhez próbálják a kézművesek újraalkotni a komakosarakat, a komaszilkket, a ko-

Újra öltünk

matálat, komakendőket. Jelen van benne egyrészt egy hagyomány, egy szokás átörökítése, másrészt az innovációra való ösztönzés. Boldog vagyok, hogy a Komatál és komakendő pályázaton a NESZ 58 tagszervezetéből 42 részt vesz, koordináló szerepkörrel.

– *Mint tudjuk, már több mint 10 éve a nyugdíjasok táborát erősítéd, viszont a munkabírásd jócskán rácsáfol erre. Biztos sokan kérdezték már tőled, de kihagyhatatlan: mi tölt fel, honnan merítéd az energiáidat?*

– Apai nagyapámmal – akit én nagyon tiszteltem – sokat dolgoztunk együtt a szőlőben, és ő mindig azt mondta nekem: „Akkor is meg kell kapálni a szőlőt, akkor is fel kell kötözni, ha tudjuk, hogy tavasszal elverte a jég...” Tehát mindig mindent meg kell tenni, annak érdekében – még akkor is, ha azonnal nincs is látszatja a munkánknak –, hogy a jövőben eredményeket érjünk el.

Hogy mi az, ami energiát ad? Az, amit kapok az emberektől, tőlük kapok hitet, az a tudat, hogy olyat teszek, ami nekik jó, amiből nekik sikerélményük lesz, profitalni tudnak belőle. A közművelődésben sosem rendezvényben gondolkodom, hanem egy nagy folyamatban, melynek vannak kiágazásai és ezek a továbblépések, ezek a fejlesztési utak izgatnak, visznek, hajtának tovább nap mint nap.

– *Ha nem közművelődési szakember vagy, ha nem népművészetel foglalkozol, akkor mit csinálsz még?*

– Nagy családom van, akiket mindennél jobban szeretek, és igyekszem mindent megtenni értük. Próbálok tyúkanyó lenni a családban. Szeretem a nagy családi ebédeket. Az is egy örömförzés számomra, amikor leülnek az asztal mellé, és azt mondják, hogy *anyukám ez isteni volt*. Hagyomá-

Békés Megyéért díjazadó

nyos háziasszony vagyok, szeretek befőzni és a hobbim a kertészkedés.

– *Milyen képet látsz magad előtt a saját életedet tekintve, ha elképzeled, hogy hogyan élsz, mivel foglalkozol 5-10-20 év múlva?*

– Amikor hivatalosan nyugdíjas lettem, akkor azt mondtam, ha most abba hagynám az aktív munkavégzést, akkor egy magaslatról leesnék a mélybe és összetörném magam. Majd szép lassan fokozatosan fogom elérni a völgyet.

Ez persze, nem így alakult. Az agyammal néha tiltakozom, hogy abba kellene hagynom, kertészkednem kellene, és valami foglaltosságot kitalálni télre is. De mostanában ezt a képet kezdem elengedni. Ha az egészségem engedi, akkor 5 év múlva lehet, hogy nem ilyen aktivitással, mint most – és persze felelősségmentesen, azaz a vezetői feladatokat letéve – itt lennék segítőként, gyakran bejönnek hozzátok és jókat beszélgetnék mindenkivel.

PÁL MIKLÓSNÉ a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett közművelődési és népművelési előadóként. 1969-ben kezdett dolgozni a Békés Megyei Művelődési Központban. Innen, első munkahelyéről ment nyugdíjba 2007-ben, azonban a munkát nem hagyta abba, nyugdíjas éveire rendkívül aktívan telnek, hajnaltól késő estig tevékenykedik a közérdekben, a civil szférában, önkéntes és választott tisztségeiben. A szakmában eltöltött ötven év alatt a közművelődés szinte valamennyi területével foglalkozott, legközelebb a népművészet áll hozzá. Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el. 1990-től a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. 1992-ben választották meg a Népművészeti Egyesületek Szövetsége egyik alelnökének, majd 2003-tól tölti be az elnöki tiszteket.

KOCSIS KLÁRA a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán rajz-művelődésszervező szakon végzett 1999-ben. Majd 2003-ban szerzett diplomát a Debreceni Tudományegyetem művelődési- és felnőttképzési menedzser szakán. 2000-ben a Békés Megyei Művelődési Központban kezdett el a megyei módszertani feladatellátásban dolgozni, majd a terület többszöri átszervezése után 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájának volt a vezetője. A népművészeti területtel 2017-től került kapcsolatba, jelenleg a Békés Megyei Népművészeti Egyesületben dolgozik és a szervezet vezetőségi tagja.

KÖLCSEYNÉ BALÁZS MÁRIA 1987-ben Debrecenben, a Tanítóképző Főiskolán okleveles tanítóként végzett, s a közművelődéssel is itt került először kapcsolatba, a népművelés szakkollégiumot választva. A későbbiekben Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán művelődésszervező-pedagógus főiskolai, illetve a Pécsi Tudományegyetemen művelődésszervező egyetemi diplomát szerzett. 1994-től 2007-ig a Békés Megyei Művelődési Központ munkatársa volt, évekig a Kézműves Szakiskola vezetőjeként, majd 2006-tól igazgatóként. 2007-től napjainkig a felsőoktatásban oktatóként tevékenykedik. A Békés Megyei Népművészeti Egyesülettel a kilencvenes évek elejétől együttműködik, jelenleg a szervezet munkatársa és a vezetőség tagja.